

ПЕРЕЖИВАННЯ СУБ'ЄКТИВНОГО БЛАГОПОЛУЧЧЯ МАТЕРЯМИ ТА ЖІНКАМИ БЕЗ ДІТЕЙ

Остах Ірина Валеріївна,

магістрантка освітньо-професійної програми

«Клінічна психологія»

кафедри загальної та клінічної психології

Волинського національного університету імені Лесі Українки

<https://orcid.org/0000-0002-5986-5725>

Крижановська Зореслава Юріївна,

кандидат психологічних наук,

доцент кафедри загальної та клінічної психології

Волинського національного університету імені Лесі Українки

<https://orcid.org/0000-0002-5986-5725>

У запропонованій статті наводиться теоретичний аналіз проблеми суб'єктивного благополуччя жінок та його взаємозв'язку з материнством. У статті зазначено, що благополуччя – це поняття, що відображає суб'єктивне ставлення людини до власної особистості, життя і властивих йому процесів, до своїх потреб і ступеня їх задоволення, зумовлене соціально прийнятими та засвоєними нормами, виражене рівнем задоволеності. У багатьох дослідженнях зазначається, що саме задоволеність у різних сферах життя: задоволеність матеріальним достатком, собою, діяльністю, стосунками з оточенням тощо – є важливим індикатором суб'єктивного благополуччя. Незважаючи на величезну кількість наукових праць, присвячених цій тематиці, вчені досі не досягли єдності щодо тлумачення сутності благополуччя, а, попри розмаїття поглядів, незмінними залишаються два основоположні напрями: гедоністичний і евдемоністичний, які корінням сягають античності. Наразі популярною є ідея про об'єднання обох підходів, оскільки вважається, що вони повинні доповнювати один одного. Дослідники дедалі частіше пропонують розглядати благополуччя як єдине цілісне явище, акцентуючи увагу на його окремих аспектах, а не на розмежуванні цих двох концепцій, адже такий підхід сприяє більш глибокому й ефективному аналізу цього феномена. Серед науковців досі тривають активні дискусії щодо співвідношення термінів психологічне та суб'єктивне благополуччя. К. Ріфф та Е. Дінер стверджували, що суб'єктивне благополуччя є складовою психологічного, тоді як інші автори (А. Салехінедžad), навпаки, психологічне благополуччя визначають як елемент суб'єктивного. В окремих дослідженнях і публікаціях можна зустріти трактування цих понять як синонімічних (Н. Бредбурн та ін). Особливої уваги потребує благополуччя жінок, адже вони часто стикаються з додатковим тиском, пов'язаним із традиційними соціальними ролями – як матері, дружини, працівниці та доглядальниці. Нерідко це супроводжується необхідністю поєднувати кар'єру із сімейними обов'язками, що може призводити до емоційного вигорання та тривожності. Збереження благополуччя матерів має важливе значення не лише для них самих, оскільки прямо впливає на благополуччя сімей і виховання наступного покоління.

Ключові слова: психологічне благополуччя, суб'єктивне благополуччя, жінки, материнство.

Ostakh Iryna, Kryzhanovska Zoreslava. Mothers' and women without children's experience of subjective well-being

The article presents a theoretical analysis of women's subjective well-being and its interconnection with motherhood. The article notes that well-being is a concept that reflects a person's subjective attitude to their own personality, life and its inherent processes, to their needs and their fulfilment, determined by socially accepted and learned norms, and expressed by the level of satisfaction. Many studies point out that satisfaction in various spheres of life: material well-being, satisfaction with oneself, work, relationships with others, etc. is an important indicator of subjective well-being. Despite a huge number of scientific works on this topic,

scientists have not yet reached a consensus on the interpretation of the essence of well-being, and despite the diversity of views, two fundamental directions remain unchanged: hedonistic and eudemonic, which trace their roots back to antiquity. The idea of combining both approaches is currently popular, as it is believed that they should complement each other. Researchers are increasingly proposing to consider well-being as a single holistic phenomenon, focusing on its individual aspects rather than on the distinction between the two concepts, as this approach contributes to a deeper and more effective analysis of this phenomenon. There are still intense discussions among scientists about the correlation between the terms psychological and subjective well-being. K. Riffe and E. Diener argued that subjective well-being is a component of psychological well-being, while other authors (A. Salehinejad), on the contrary, define psychological well-being as an element of subjective well-being. In some studies and publications, these concepts are interpreted as synonymous (N. Bradburn et al.) The well-being of women requires particular attention, as they often face more pressure due to their traditional social roles as mothers, wives, employees and caregivers. This is often accompanied by the need to balance a career with family responsibilities, which can lead to emotional burnout and anxiety. Preserving the well-being of mothers is important not only for women themselves, but also for the well-being of their families and the upbringing of the next generation.

Key words: *psychological well-being, subjective well-being, women, motherhood.*

Постановка проблеми. Суб'єктивне благополуччя окремої людини є основою благополуччя сім'ї, регіону, країни загалом. У період війни, коли зруйноване базове відчуття безпеки та захищеності, постійно присутня тривога за себе та близьких, зазнають переоцінки ідеали й переконання, проблема психологічного добробуту людини, її задоволеності життям і відчуття щастя набуває особливої актуальності. Це, зі свого боку, безпосередньо впливає на рівень суб'єктивного благополуччя особистості. Сучасні дослідження свідчать, що суб'єктивне сприйняття відіграє ключову роль у визначенні благополуччя. Адже навіть за наявності всіх об'єктивних чинників психологічного добробуту людина може залишатися незадоволеною [1, с. 24]. Зовнішні обставини й об'єктивні умови життя мають відносно незначний вплив на загальне благополуччя. Набагато важливішу роль відіграють стійкі риси особистості, що формуються в процесі соціалізації [2, с. 82]. Війна, економічна нестабільність та інші стресові події особливо відображаються на жінках, які часто стають головними опорами сімей у складних умовах. Благополуччя жінок прямо впливає на благополуччя сімей та виховання наступного покоління.

Метою дослідження є теоретичне узагальнення й емпіричне вивчення зв'язку материнства та суб'єктивного благополуччя у жінок.

Результати дослідження. Тематика благополуччя з давніх часів привертала увагу філософів і психологів. У своїх пра-

цях Арістотель, Сократ, Платон та інші ототожнювали поняття «суб'єктивне благополуччя» з поняттям «щастя» та розцінювали його як здатність, можливість людини володіти найвищими чеснотами і благами [3, с. 11].

Дослідження феномена благополуччя відбувалося в межах двох основних підходів – гедоністичного й еудемоністичного. Перший базується на таких поняттях, як щастя, позитивні та негативні емоційні стани, а також загальна задоволеність життям (Е. Дінер, Д. Канеман, В. Любомирський та ін.). Натомість еудемоністичний підхід акцентує увагу на позитивному психологічному функціонуванні й особистісному розвитку (К. Ріфф, С. Ватерман та ін.) та розглядає благополуччя як процес розвитку особистості, її самореалізації в конкретному соціальному та життєвому контексті [4, с. 45].

Дослідники наголошують, що сучасні трактування благополуччя здебільшого ґрунтуються на цих двох концепціях або їх поєднанні.

Теоретичні дослідження поняття «благополуччя», спираючись на ідеї гедонізму, було закладено американським психологом Норманом Бредберном. У 1969 році у своїй праці «Структура психологічного благополуччя» він уперше почав вивчати термін «психологічне благополуччя», розробив його модель і розглядав негативні та позитивні емоції як основні незалежні, на його думку, один від одного показники щастя [4, с. 45].

Е. Дінер продовжив вивчення явища психологічного благополуччя та запровадив термін «суб'єктивне благополуччя». Він розглядав його як сукупність трьох компонентів (задоволення, приємні емоції, неприємні емоції), які у взаємодії визначають рівень суб'єктивного благополуччя особистості [5, с. 110].

Сучасні дослідження демонструють, що науковці мають різні підходи до визначення суб'єктивного благополуччя. Водночас можна виділити спільні риси в трактуванні цього явища, що відображається у ставленні до власного життя та до себе. Воно проявляється через відчуття задоволеності, щастя, позитивних емоцій, можливості повної самореалізації та відсутності негативних переживань. Більшість дослідників вважають, що емоційний компонент є ключовим показником суб'єктивного благополуччя [5, с. 110]. У зарубіжній науковій спільноті тривають дискусії щодо сутності цього феномена та його відмежування від схожих понять. Досі залишається відкритим питання щодо структури суб'єктивного благополуччя, виокремлення його основних компонентів і методів їхньої діагностики. Тому важливим завданням є узагальнення наявних наукових підходів до розуміння суб'єктивного благополуччя та способів його емпіричного дослідження.

Р. Еммонс досліджує вплив життєвих цілей на рівень суб'єктивного благополуччя. Ф. Конверс та А. Кампбелл розглядають якість життя крізь призму соціально-психологічних чинників. А. Вотерман експериментально досліджує відмінності між евдемоністичним і гедоністичним підходами до трактування цього явища. Зі свого боку, Е. Діннер та М. Аргайл аналізують сутність поняття суб'єктивного благополуччя, пропонуючи його нове осмислення [3, с. 11].

Варто відзначити внесок українських науковців у дослідження суб'єктивного благополуччя в психологічному, соціологічному та філософському аспектах.

І. Горбаль визначає суб'єктивне благополуччя як змінну когнітивно-емоційну оцінку людиною якості свого життя, що залежить від її особистісних характеристик і життєвих реалій. Психологічне здоров'я є конкретним втіленням цього благопо-

луччя, адже воно відображає реальний стан суб'єктивного благополуччя та здатність реалізувати свій потенціал [1, с. 26].

На думку І. Галецької, складовими суб'єктивного благополуччя особистості є задоволеність власним життям як загалом, так і в окремих важливих сферах (сім'я, робота, тощо), а також переважання позитивних емоцій і настроїв над негативними.

Л. Сердюк розглядає суб'єктивне благополуччя як незалежний феномен, що проявляється як цілісне особистісне утворення, розвивається динамічно та виконує роль мотиваційного чинника особистості [6, с. 86].

Базуючись на досвіді вітчизняних і зарубіжних дослідників, Б. Пахоль здійснив широку та ґрунтовну класифікацію факторів, що впливають на рівень суб'єктивного благополуччя, виділивши природні, духовні, фізичні, матеріальні, особистісні тощо. Але, на його думку, серед особистісних факторів особливе місце посідає самооцінка, адже позитивна оцінка себе, власних можливостей і ресурсів дає змогу людині спиратися на себе і знижує інтенсивність негативних переживань [7, с. 35].

Слід зазначити, що розуміння феномена благополуччя постійно зазнає змін. Проводяться дослідження його джерел і чинників, уточнюються структура та термінологія, аналізується вплив різних аспектів. Зокрема, вивчається роль соціальних відносин, генетичної схильності, матеріального достатку, задоволеності потреб, наявності життєвих цілей і сенсу, фізичної активності, індивідуальних особливостей та самоприйняття [2, с. 82].

Серед науковців тривають активні дискусії щодо співвідношення термінів психологічне та суб'єктивне благополуччя. Зокрема, з позиції Е. Дінера та К. Ріфф суб'єктивне благополуччя є елементом психологічного благополуччя, інші дослідники, наприклад А. Салехінеджад, вважають, що психологічне благополуччя є частиною суб'єктивного. У низці досліджень і наукових робіт можна знайти інтерпретацію цих понять як тотожних за змістом (Н. Бредбурн та ін.) [1; 3; 4].

Особливу увагу в питаннях дослідження благополуччя вчені приділяють жінкам, оскільки, виконуючи різні соці-

альні ролі, зокрема роль матері, жінка переживає різноманітні психологічні стани протягом свого життя [8, с. 151]. Психологічний стан жінок-матерів потребує особливої уваги, адже вони часто стикаються з додатковим навантаженням, поєднуючи догляд за дітьми, ведення домашнього господарства та професійну діяльність. Відповідальність за сім'ю, зокрема виховання дітей, може супроводжуватися постійним стресом, почуттям провини через нібито «недостатню турботу», фізичним і емоційним виснаженням. Особливо це стосується матерів маленьких дітей або багатодітних сімей. Водночас жінки-матері можуть відчувати суспільний тиск, стикаючись зі стереотипами щодо «ідеальної матері», що лише погіршує їхній психологічний стан. Дія цих численних стресогенних чинників викликає накопичення втоми, що веде до виснаження, і, як наслідок, жінки стикаються з психологічним феноменом, який можна порівняти з «професійним вигоранням» у фахівців у процесі їх професійної діяльності [8, с. 151]. Крім того, серед осіб, що страждають підвищеною тривожністю, жінок удвічі більше за чоловіків, що, зі свого боку, можна розглядати як показник неблагополуччя, оскільки надмірна тривога не дає можливості насолоджуватись життям і почуватися щасливим [1, с. 24]. Збереження суб'єктивного благополуччя матерів має важливе значення не лише для них самих, але й для їхніх дітей. Адже чимало авторитетних психологічних теорій, як-от психоаналіз, біхевіоризм чи гуманістична психологія, розглядають взаємини батьків і дітей як важливе джерело дитячого розвитку. Діти зростають у безпечному та стабільному середовищі, коли мати має можливість піклуватися про своє ментальне здоров'я. Важливо створювати умови, за яких жінки могли б відпочивати, отримувати психологічну підтримку, ділити обов'язки з партнерами та відчувати себе повноцінними особистостями, а не лише виконавицями ролі матері. Відповідно до сказаного, суб'єктивне благополуччя матері є однією із найважливіших умов, що забезпечує гармонійний розвиток дитини.

Аналіз результатів дослідження. Дослідження здійснювалося у Волинському регіоні. До нього були залучені

жінки віком від 30 до 45 років.

Емпіричні дані збиралися відповідно до етики психологічних досліджень і за згоди учасниць. Дослідження проводилось онлайн з використанням опитувальника, зробленого в середовищі Google Forms.

Під час формування вибірки дослідження бралися до уваги такі критерії: особи жіночої статі, вік досліджуваних (від 30 до 45 років), наявність та відсутність дітей. У такий спосіб була сформована вибірка дослідження, до якої увійшли 55 жінок. Виходячи з вищевказаного, ми виокремили дві групи діагностованих: група жінок-матерів ($n = 35$) група жінок, що не мають дітей ($n = 20$).

У дослідженні було застосовано методику «Шкала суб'єктивного благополуччя» (А. Перуе-Баду, Дж. Мендельсон, Ж. Шише в адаптації М. Соколової), яка допомагає визначає рівень емоційного комфорту або емоційну складову суб'єктивного благополуччя.

У процесі дослідження учасниці висловлювали погодження або непогодження щодо 17 тверджень за відповідною семібальною шкалою. Результати дослідження розподілилися таким чином: 62 % жінок продемонстрували середній рівень суб'єктивного благополуччя, 24 % – високий рівень суб'єктивного благополуччя та 14 % – низький.

Переважає більшість учасниць мають середній і високий рівень суб'єктивного благополуччя.

Для осіб із середнім рівнем суб'єктивного благополуччя характерний помірний емоційний комфорт: вони не переживають значних емоційних труднощів, є достатньо енергійними, відчувають впевненість у собі, контролюють свою поведінку й успішно комунікують з іншими. Високий рівень суб'єктивного благополуччя вказує на відсутність психологічних труднощів та емоційне благополуччя досліджуваних. Цим жінкам притаманна висока самооцінка, оптимізм, комунікабельність, впевненість у своїх силах, стресостійкість. Особи з низьким рівнем суб'єктивного благополуччя характеризуються негативним сприйняттям життя, низьким рівнем задоволеності основними сферами життєдіяльності та домінуванням негативних емоцій.

Візуальну репрезентацію отриманих

результатів загальної групи респондентів за цією методикою виявлення рівня суб'єктивного благополуччя представлено на рис. 1.

Аналіз даних жінок, що мають високий рівень суб'єктивного благополуччя, вказує на те, що 54 % з них мають дітей, 46 % – без дітей; показники низького

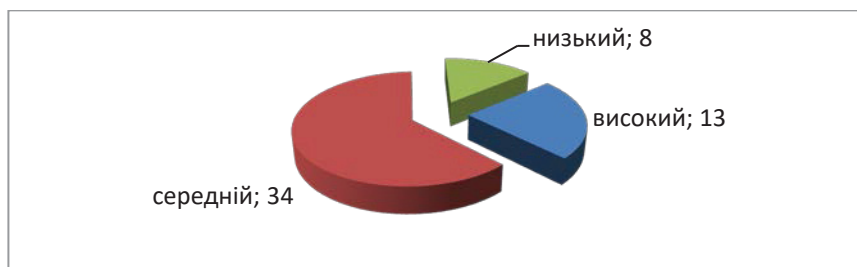

Рис. 1 . Співвідношення кількості респондентів за рівнем суб'єктивного благополуччя

рівня суб'єктивного благополуччя розподілилися таким чином: 63 % – жінки-матері, 37 % – без дітей.

Результати дослідження вказують, що 2 % жінок відчувають повне емоційне благополуччя (кількість стенів – 1), тобто відсутність психологічних проблем, високу впевненість у собі, гармонію у взаєминах з оточенням, здатність ефективно контролювати свою поведінку, оптимізм, життєрадісність, енергійність. Їх можна вважати особистостями, які відчувають задоволення від власного життя. 22 % досліджуваних жінок характеризуються помірним рівнем емоційного комфорту (2–3 стени), що свідчить про те, що вони здатні впоратися з життєвими викликами, не відчуваючи надмірного стресу чи дискомфорту, не перебувають у стані безтурботності, найімовірніше, відчувають баланс між позитивними та негативними емоціями. 62 % діагностованих жінок досягли показників 4–7 стенів, що вказує на відсутність травматичних чинників і серйозних проблем, які б порушували емоційну рівновагу. Можна припустити, що вони стикаються з різними тимчасовими життєвими труднощами, але, незважаючи на це, налаштовані оптимістично та зберігають стійкість і впевненість. 12 % жінок набрали 8–9 стенів, що вказує на відхилення в бік суб'єктивного неблагополуччя та характерне для вразливих осіб, песимістичних, замкнутих, залежних, схильних погано переносити стресові ситуації, депресивних і тривожних. 2 % учасниць набрали 10 стенів, що свідчить про

найвищий показник емоційного дискомфорту. Таки жінки не задоволені собою та власним життям, недовірливі, песимістично налаштовані, емоційно невірні, неважені, негнучкі, перебувають у тривожному стані.

На рис. 2 відображені отримані результати.

Найвищий показник рівня суб'єктивного благополуччя (кількість стенів – 1) – жінка без дитини віком 32 роки, найнижчий показник (кількість стенів – 10) – жінка-матір віком 45 років.

Порівняльний аналіз середніх показників суб'єктивного благополуччя груп досліджуваних у межах кластерів показав таке. Істотні відмінності виявлено стосовно таких показників, як «самооцінка здоров'я» (середнє значення жінки без дітей – 3,7, жінки-матері – 4,2); «напруженість та чутливість» (середнє значення жінки без дітей – 3,6, жінки-матері – 4) та «зміни настрою» (середнє значення жінки без дітей – 3,7, жінки-матері – 3).

Різниці в показниках «ознаки, що супроводжують психоемоційну симптоматику», «значущість соціального оточення» та «ступінь вдовolenня повсякденною діяльністю» не виявлено.

Результати відображено на рис. 3.

Отримані результати підтверджують, що додаткове навантаження, високий рівень відповідальності, які часто відчувають жінки-матері, призводить до накопичення втоми та має свій вплив на суб'єктивне благополуччя, тобто на задоволеність різними сферами свого життя.

Рис. 2. Співвідношення кількості респондентів за стенами

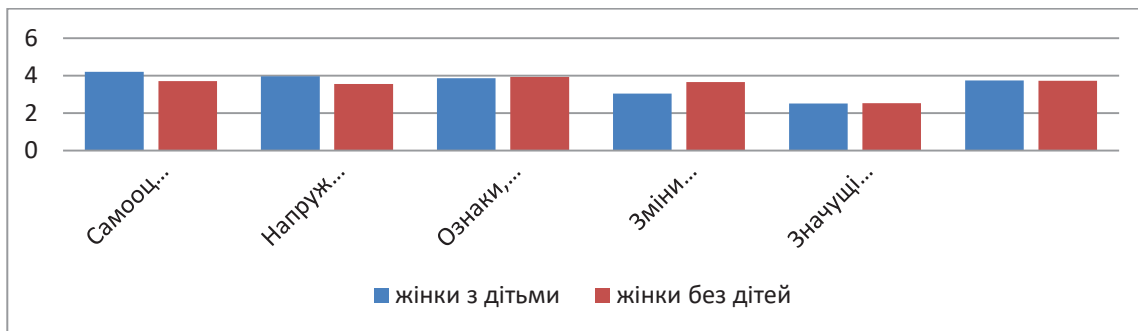

Рис. 3. Співвідношення середніх показників суб'єктивного благополуччя груп жінок за кластерами

Висновки. Проведене теоретико-емпіричне дослідження дало змогу глибше зрозуміти вплив материнства на здатність відчувати задоволеність своїм життям. Аналіз сучасних досліджень засвідчив, що питання суб'єктивного благополуччя жінок варто розглядати з різних аспектів, у тому числі крізь призму материнства. На основі теоретичних висновків було проведено емпіричне дослідження, у якому брали участь жінки-матері та жінки без дітей, із застосуванням шкали суб'єктивного благополуччя (А. Перуе-Баду, Дж. Мендельсон, Ж. Шише в адаптації М. Соколової). Отримані результати підтвердили, що серед жінок із низьким рівнем суб'єктивного благополуччя переважна більшість це жінки-матері; материнство має вплив на окремі аспекти суб'єктивного благополуччя, як-от само-

оцінка здоров'я, напруженість та чутливість, адже саме жінки-матері стикаються з додатковим навантаженням, часто необхідністю поєднувати кар'єру із сімейними обов'язками, що може призводити до емоційного вигорання та тривожності. Позитивним аспектом є те, що переважна більшість жінок-матерів продемонстрували кращі результати щодо кластера питань «зміни настрою», ствердно відповівши на питання: «Я дивлюся в майбутнє з оптимізмом». Можливо, це пояснюється тим, що багато жінок-матерів сфокусовані на майбутньому своїх дітей, адже жінки часто проєктують свої надії та плани на успіх і щастя дітей, що стимулює їхнє позитивне мислення та настрій. Таким чином, проведене дослідження підтверджує, що материнство є важливим чинником, який впливає на суб'єктивне благополуччя жінок.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Брюховецька О. Особливості особистісної тривожності як індикатор психологічного благополуччя у жінок. *Організаційна психологія. Економічна психологія*. 2022. № 1 (25). С. 23–32.
2. Пахоль Б. Є. Суб'єктивне та психологічне благополуччя: сучасні і класичні підходи, моделі та чинники. *Український психологічний журнал*. 2017. № 1 (3). С. 80–104.

3. Абрамюк О. О., Липецька А. С. Концептуальна структура феномену «суб'єктивне благополуччя» та особливості його вимірювання. *Психологія. Реальність і перспективи*. 2018. № 11. С. 10–17.
4. Котлова Л. О., Тичина І. М., Дранківська А. П. Особливості психологічного благополуччя особистості з різними захисними механізмами. *Соціальна психологія: психологія соціальної роботи*. 2021. № 1. С. 45–50.
5. Лукасевич О. А. Суб'єктивне благополуччя як психологічний феномен. *Проблеми сучасної психології*. 2017. № 2 (12). С. 109–114.
6. Коробка І. М. Суб'єктивне благополуччя: теоретичні інтерпретації, чинники й ресурси підтримання. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2022. № 2. С. 85–93.
7. Отич Д., Чабан І. Психологічні особливості суб'єктивного благополуччя осіб дорослого віку. *Науковий часопис НПУ імені Н. П. Драгоманова*. 2022. № 18 (63). С. 32–42.
8. Крижановська З. Ю. Емоційні особливості жінки в процесі реалізації материнської ролі. *Психологічні перспективи*. 2014. № 23. С. 148–159.

REFERENCES:

1. Bryukhovetska, O. (2022). Osoblyvosti osobystisnoi tryvozhnosti yak indykator psykholohichnoho blahopoluchchia u zhinok [Features of personal anxiety as an indicator of women's psychological well-being]. *Orhanizatsiina psykholohiia. Ekonomichna psykholohiia – Organizational Psychology. Economic Psychology*, 1 (25), 23–32 [in Ukrainian].
2. Pakhol, B.E. (2017). Subiektyvne ta psykholohichne blahopoluchchia: suchasni i klasychni pidkhody, modeli ta chynnyky [Subjective and psychological well-being: Modern and classical approaches, models, and factors]. *Ukrainskyi psykholohichnyi zhurnal – Ukrainian Psychological Journal*, 1 (3), 80–104 [in Ukrainian].
3. Abramiuk, O.O., & Lypetska, A.S. (2018). Kontseptualna struktura fenomenu "subiektyvne blahopoluchchia" ta osoblyvosti yoho vymiriuvannia [Conceptual structure of the phenomenon of "subjective well-being" and features of its measurement]. *Psykholohiia. Realnist i perspektyvy – Psychology. Reality and Perspectives*, 11, 10–17 [in Ukrainian].
4. Kotlova, L.O., Tychyna, I.M., & Drankivska, A.P. (2021). Osoblyvosti psykholohichnoho blahopoluchchia osobystosti z riznymy zakhysnymy mekhanizmamy [Features of psychological well-being of personality with different defense mechanisms]. *Sotsialna psykholohiia: psykholohiia sotsialnoi roboty – Social Psychology: Social Work Psychology*, 1, 45–50 [in Ukrainian].
5. Lukasevych, O.A. (2017). Subiektyvne blahopoluchchia yak psykholohichnyi fenomen [Subjective well-being as a psychological phenomenon]. *Problemy suchasnoi psykholohii – Modern Psychology Problems*, 2 (12), 109–114 [in Ukrainian].
6. Korobka, I.M. (2022). Subiektyvne blahopoluchchia: teoretychni interpretatsii, chynnyky y resursy pidtrymannia [Subjective well-being: Theoretical interpretations, factors, and resources for support]. *Naukovyi visnyk Khersonskoho derzhavnoho universytetu – Scientific Bulletin of Kherson State University*, 2, 85–93 [in Ukrainian].
7. Otych, D., & Chaban, I. (2022). Psykholohichni osoblyvosti subiektyvnoho blahopoluchchia osib dorosloho viku [Psychological features of adults' subjective well-being]. *Naukovyi chasopys NPU imeni N.P. Drahomanova – Scientific Journal of N.P. Drahomanov National Pedagogical University*, 18 (63), 32–42 [in Ukrainian].
8. Kryzhanovska, Z.Yu. (2014). Emotsiini osoblyvosti zhinky v protsesi realizatsii materynskoï roli [Emotional features of a woman in the process of realisation of the maternal role]. *Psykholohichni perspektyvy – Psychological Perspectives*, 23, 148–159 [in Ukrainian].